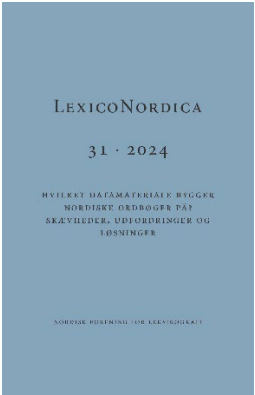


# LexicoNordica

Titel:	Minnesord om Lars Holm	
Forfatter:	Lars Svensson	
Kilde:	LexicoNordica 31, 2024, s. 243-249	
URL:	<a href="https://tidsskrift.dk/lexn/issue/archive">https://tidsskrift.dk/lexn/issue/archive</a>	

© 2024 LexicoNordica og forfatterne

## Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

# Minnesord om Lars Holm

*Lars Svensson*

En enastående språkman, lexikografihistoriker och textutgivare har gått bort. Lars Holms författarskap kännetecknas av stark självständighet, rik materialsamling, omfattande arkiv- och biblioteksstudier, akribi, uppslagsrikedom, klokt omdöme, stor förtrogenhet med källor och vidsträckt kulturhistorisk beläsenhet. Därtill var Lars Holm en skicklig handskriftsläsare och en lysande stylist med spänst i språket. Han var en flitig skribent och hans forskargärning är värd all beundran, inte minst med tanke på att den delvis utfördes parallellt med en 40-årig lärartjänst.

2018 tilldelades Lars Holm Blomska stipendiet av Svenska Akademien. Priset tillfaller ”personer, vilka på ett mera framträdande sätt gjort sig förtjänta om svenska språkets rykt och ans”.

## Utbildning och personlig bakgrund

Lars Holm föddes den 27 maj 1934 som den yngste sonen till Wilhelm och Tora Holm. Föräldrarna var båda folkskollärare. Efter studentexamen vid Malmö högre allmänna läroverk för gossar 1953 följde militärtjänst i Uppsala. Höstterminen 1954 skrevs han in vid Lunds universitet. 1957 blev han fil. kand., 1959 fil. mag. (litteraturhistoria med poetik, nordiska språk, tyska, teoretisk filosofi och pedagogik) och 1986 fil. dr. i nordiska språk vid Uppsala universitet.

Efter provårstjänstgöring arbetade han under 1960-talet som gymnasielärare i svenska och tyska och för Skolöverstyrelsen med bl.a. utveckling av undervisningsformen grupparbete, som han

var tidig med att införa. 1970–1977 tjänstgjorde han vid Lärarhögskolan och Katedralskolan i Uppsala. Efter hemkomsten till Skåne 1977 var han anställd som gymnasielärare i svenska och tyska till 1990 vid Linnéskolan i Hässleholm och från 1990 till pensioneringen 1998 vid Spyken i Lund.

Lars Holm hade från slutet av 70-talet utöver sin lärartjänstgöring dels ett flerårigt samarbete med Tor Hultman och Åke Pettersson vid Lärarhögskolan i Malmö med att ta fram bedömningsmallar för nationella prov i svenska, dels en fast forskarplats på Svenska Akademiens ordboksredaktion i Lund som han under en följd av år kontinuerligt besökte för studier i Swedbergs ordbok (Skara-handskriften från ca 1720).

Sin blivande hustru Karin träffade han hos gemensamma vänner 1957 och två år senare gifte de sig. Paret fick två barn: Martin och Lisa.

## Swedbergforskare

Tidigt kom Lars Holm att intressera sig för språkmanen, lexikografen, psalmisten och Skarabiskopen Jesper Swedbergs utgivna<sup>1</sup> *Swensk Ordabok* från ca 1725, endast sporadiskt beaktad i språkvetenskaplig litteratur. Den blev hans främsta forskningsobjekt och följde honom genom hela livet. Ordboken, som annars bara föreligger i fem bevarade handskrifter, är den första som med förklaringar på latin redovisar såvitt möjligt den samtida svenskans ordförråd i sin helhet inklusive lågspråkliga ord som könsord, invektiv och svordomar.

Lars Holm påbörjade under Uppsalaåren sina doktorandstudier för professor Gun Widmark, som blev hans stöd och in-

---

1 Swedberg fick aldrig se sin ordbok tryckt. Det svensk-latinska registret i Petrus Schenbergs *Lexicon latino-svecanum* (1739) bygger dock helt på Swedbergs ordboksartiklar (som emellertid gallrats hårt).

spirerande handledare fram till disputationen. Han har med stor tacksamhet flerstädes framhållit att det var hennes förtjänst att han 1986 kunde framlägga en sammanläggningsavhandling med titeln *Jesper Swedbergs Svensk Ordabok – bakgrund och tillkomst-historia*. Avhandlingen behandlar ordbokens tillkomsthistoria och Swedbergs fruktlösa försök att få den tryckt, de bevarade handskrifterna och ordbokens tryckta källor, föregångare och möjliga förebilder.

Holms studier i *Svensk Ordabok* resulterade utöver doktorsavhandlingen i ett flertal artiklar och föredrag om innehållet i den (bl.a. om ”fula ord”, polysemi, mat och dryck, sjukdomar) och kulminerade 2009, 23 år efter disputationen, i en mönstergill textedition av Swedbergs *Svensk Ordabok* med Uppsala-handskriften som textkodex och med tillägg och rättelser ur övriga handskrifter. Uppsala-handskriften är en avskrift utförd 1724–1725 av sonen Jesper Swedenborg<sup>2</sup> och försedd med egenhändiga tillägg av Swedberg senior. Den vackra utgåvan, som inleds med en introduktion som bl.a. innehåller en presentation av Jesper Swedbergs liv och karriär, redigeringsprinciper och en värdefull 40-sidig förteckning över de källor och referenser som anges i ordboken, får betraktas som en kulturgärning av stora mått.

## Texutgivare (utöver *Svensk Ordabok*)

Hiob Ludolfs *Dictionarium Sueco-Germanicum*

År 2017 utgav Lars Holm tillsammans med lärarkollegan Gunnar Graumann, romanist och latinist, med inledning och kommentarer en svensk-tysk ordbok, tidigare inte utgiven – *Dictionarium Sueco-Germanicum*. Ordboken innehåller drygt 2100 svenska uppslagsord omfattande hela alfabetet med översättning till tyska,

<sup>2</sup> Släkten Swedberg adlades 1719.

ofta också till latin, holländska, franska och flera andra språk. Ordboken sammanställdes 1649–1651 (med senare tillägg) för eget bruk av den tyske mångspråkkunnige orientalisterna och diplomaten Hiob Ludolf (1624–1704), som omkring mitten av 1600-talet vistades som informator hos ämbetsmannen Schering Rosenhane på godset Torp i Södermanland. *Dictionariet* föreligger i två handskrifter, båda tillhöriga Uppsala universitetsbibliotek. Utgåvan av Ludolfs *Dictionarium* har gjorts efter en CD-kopia framställd på Uppsala universitetsbibliotek.

Ludolfs *Dictionarium* redovisar främst innehållsord, inte förmod. Definitionerna anges dels med ekvivalenter, synonymer, på olika målspråk (tyska och latin vanligast) eller med en deskriptiv omskrivning på tyska eller latin. Vissa uppslagsord saknar översättning. Av stort intresse är ett tjugotal uppslagsord som svällt ut till ”essäer” om ämnen som folktro, svenskt djurliv, fiske, seder och bruk, nöjen och festligheter. De encyklopediska artiklarna är skrivna på svenska, tyska eller latin, ofta i blandning. Ordboksartiklar som omfattar minst tre rader har översatts till nutida svenska, som står i hakparentes efter respektive artikel. Vissa artiklar innehåller lågspråkliga ord, språkprov och uttalsuppgifter, vilket vittnar om att Ludolf var långt före sin tid som lexikograf. Värt att notera är att ett trettiotal uppslagsord visar sig vara äldsta belegg.

Efter ordbokstexten följer två tematiska avsnitt. I det första kommenterar Gunnar Graumann med utgångspunkt i uppslagsorden dagligt liv i 1600-talets Sverige. I det andra avsnittet redogör Lars Holm ingående för Ludolfs språkliga repertoar. Även Ludolfs källor och referenser anges.

Den gedigna utgåvan är särskilt välkommen, eftersom ordboken trots sitt ringa omfång är ett värdefullt tillskott i 1600-talets magra ordboksflora i Sverige.

*35 brev kring en resa – korrespondens mellan Jacob Jonas Björnståhl och medlemmar av familjen Rudbeck, 1768–1778.*

Holm gav 2019 ut *35 brev kring en resa* som är en kommenterad brevtgåva av hög klass. Alla breven utom fyra tillhör Lunds universitetsbibliotek. Holm har bokstavstroget skrivit av breven efter original och/eller fotokopior. Efter varje brev följer språkliga och sakliga förklaringar och kommentarer. Särskilt värdefullt är att personerna som resenärerna träffat i möjligaste mån identifieras. I kommentarerna tar Holm upp innehållet i breven ur olika aspekter. Den språkligt och kulturhistoriskt värdefulla boken är därtill en njutbar läsupplevelse.

## Ordbokssamlare

Lars Holm var en hängiven ordbokssamlare. Han donerade sin omfattande ordbokssamling innehållande drygt hundra titlar till institutionen för nordiska språk vid Göteborgs universitet.

I artiklarna ”Om en Calepinus 1616 med svenska som tolfte språk” (2002)<sup>3</sup> och ”En svensk Calepinus från 1600-talet” (2003)<sup>4</sup> berättar han om sitt samlarintresse och om sitt exemplar av Calepini *Dictionarivm Vndecim Lingvarum* tryckt 1616 i Basel. Den italienske munken och lexikografen Ambrogio Calepino (ca 1440–1510) – mest känd under den latinska namnformen *Ambrosius Calepinus* – gav ut sitt *Dictionarivm* 1502. Ordboken blev mycket populär och spreds över hela Europa i en mängd upplagor, eftersom den inte bara var en ordbok utan också ett uppslagsverk. I upplagorna kan det latinska uppslagsordet ha mellan två och elva ekvivalenter. Lars Holms Baselupplaga är unik. Den innehåller nämligen inte bara de elva gängse ekvivalenterna utan dessutom – som tolfte språk – svenska ekvivalenter tillskrivna i marginaler-

3 I: *Alla ord är lika roliga*. Festskrift till Lars Svensson [...] 2002.

4 I: *Språk och stil* 13. Ny följd 2003.

na och mellan uppslagsorden. Skrivaren är anonym. Handstilen är vårdad och dateras av Holm till sista tredjedelen eller fjärdedelen av 1600-talet. Den svenska lexikografen var en skicklig latinist men kunde också främmande levande språk. Han korrigerade och kompletterade flera tryckta ordboksartiklar.

Det svenska ordförrådet är trots luckor rikt företrädd i Lars Holms Calepinus-upplaga. Ca 75 % av uppslagsorden har översatts till svenska efter *Lincopensen* 1640<sup>5</sup>, Wolimhaus 1649<sup>6</sup> och *Hamburgensen* 1700<sup>7</sup> som förebilder eller källor.

## Ämnesmetodiskt författarskap

Utöver sin lexikografiska forskning och lärartjänat ägnade Lars Holm sig också åt ämnesmetodiskt författarskap. Tillsammans med Kent Larsson gav han 1976 ut en främst för gymnasieskolan avsedd elementär språklära, *Svenska meningar*, som bygger på Paul Diedrichsens positionsmodell. Boken kom ut 1980 i en andra upplaga.

## Björnståhlforskare

Som flitig resenär blev Lars Holm tidigt fascinerad av orientalisterna, polyglotten och reseskildraren Jacob Jonas Björnståhls resa i Europa 1767–1779, som han skrev flera skrifter om. Här skall bara nämnas *Brev till Jacob Jonas Björnståhl om ett besök i Konstantinopel/Istanbul* (1984) och *35 brev kring en resa* – hans sista bok (se **Textutgivare**).

5 *Lincopensen* 1640 = [Grubb, Nicolaus &] Gothus, Jonas Petri *Dictionarium Latino-Sveco-Germanicum* [...] Lincopiæ.

6 Wolimhaus 1649 = Wolimhaus, Johannes, *Syllabus* [...]. Holmiæ.

7 *Hamburgensen* = *Novum dictionarium Latino-Sveco Germanicum, Sveco-latinum et Germanico-Latinum* [...] Hamburg & Stockholm.

## Personlighet

Till det yttre var Lars Holm en stark personlighet, en trivsamt sällskapsmänniska med god berättarkonst, mycket allmänbildad och humoristisk, rakryggad och bestämd. Han var med i sällskapet ”lunchgubbarna”, en grupp pensionerade lärarkolleger, som under gemytligt samkväm brukade äta en gemensam måltid om tisdagarna. Och om torsdagarna sågs han – så länge hälsan tillät det – ofta i SAOB-redaktörernas pensionärsgång på restaurang Finn Inn.

Lars var en stor naturvän. I yngre år var han aktiv fågelskådare och ringmärkare. Han gillade vandring, bad, bär- och svamp-plockning. Familjen tillbringade därför under många år somrarna i sin sommarstuga i Krogshult i norra Skåne med närhet till skog och sjö.

I många av sina resor har han bokstavligen följt Björnståhl i spåren och använt hans resebrev som resehandbok. Som resenär fick han nytta av sina goda språkkunskaper i tyska, engelska och franska. Han talade även hjälpligt italienska och nygrekiska.

Lars var för mig inte bara en lexikografikollega utan en sann vän med värmande vänskap. De sista åren bodde han på ett äldreboende. Han blev alltid glad vid besök. Han grämde sig dock över ett uppslag han inte kunde ge sig i kast med, nämligen Swedbergs stora fågelintresse!

Lars Svensson  
fil. dr, docent  
Dammfrivägen 48 A  
SE-217 63 Malmö  
laurentiusgerd@gmail.com